

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Platı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Enebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: IV

Ankara, 1 Teşrinisani , 1928

Sayı: 101

BAZI SANAAT İSTİLAHLARI HAKKINDA MUTALEAT

Sanayii nefise istilahlarından bazıları lisanımızda lâayıkıyla teessüs etmemiş olduğu için bunların istimalinde ekseriya iltibas hasıl olmakta ve ecnebî kitap ve müellefatının türkçeye tercümesi mümkün olamamakta, ve her halde meramı ifadede güçlük çekilmekte olduğunu pek eskiden nazari dikkata alarak bunların tayini emeliyle icra eylediğim tetkikattan mütehasıl neticeleri çok zaman evel gazetelerle neşretmiştim. Bir kaç sene sonra bunları ayrıca bir risale şeklinde dahi toplayarak uzun uzadıya şerhü tahlil eylemiş olduğum için burada ancak bir iki mühim tabirin muhtasaran izahiyle iktifa edeceğim.

Evel emirde fransızcadaki *art* istilahının lisanımızda bir çok tabirlerle eda olunmakta olduğunu görüyoruz: *sanat*, *marifet*, *hüner*, *fen* v.s. gibi muhtelif kelimeler kullanılıyor.

Kezalik fransızcanın *profession*, *métier*, *talent* gibi her biri başka manaya delalet eden istilahları da hiç bir fark gözedilmeyerek siy-yanen *sanat* deye tercüme ediliyor.

Bunun ne derece mahzuru daî olduğu aşikârdır. O sebeple bu istilahlardan her birine kendi hakkını vererek türkçemizdeki mukabillerini tayin etmek ve ekseriyetle vaki olduğu üzere bir ikisinin aynı ibare dahilinde bulunması halinde o ibarenin tercümesi imkânını da bu suretle temin etmek lâzımdır.

Sanat vakıa istimalen bilhassa insanın işine tabir olunan umumî bir kelimedir: hekimlik, doğramacılık, ata binicilik, ressamlık, aşçılık v.s. hep birer sanattır. İşte bunun için de bu kelime fransızca *profession* ifadesinin tamamen mukabilidir. Filhakika, meselâ pasaportlarda sahibinin hüviyetini tarif eden

kısımda: *peder ismi*, *veladet tarihi*, *ikamet mahalliv* s. meyanında bir de «*sanat*» kelimesinin mevcut olduğunu ve bunun karşısında da fransızca *profession* deye yazılmış bulunduğunu görürüz. Tabîidir ki burada «*sanat*»-dan maksat senayii nefiseden biri değildir.

Kezalik bir adama: *ismin nedir?* *sanatin nedir?* yolunda irad olunan suallerde dahi şüphe yoktur ki sanattan murat yine *art* değildir.

Bunun gibi kanun ve ya nizama muhalif bir harekette bulunan esnaftan biri hakkında gazete ve sair yerlerde gördüğümüz: *icrayi sanattan men edildi* ifadesinde, ve yahut meselâ şehremanetinin «*esnaf ve sanat-kâran*» - a ait ilânlarında «*sanat*» kelimesi de yine öyledir. Bunu *meslek* kelimesile ifade edemeyiz, çünkü *meslek* *carrière* tabirinin tercümesidir. Şu halde *sanat* istilahı *profession* tabirinin mukabili olmuş olur.

Vakıa sanat alelittlak iş işlemek manasına isede her iş ilmi müstelzimdir; ilimsiz bir iş olmaz. İlim dahi iki türlü elde edilir: ya mütemadiyen o işi görerek [meselâ bir doğramacı çirağının ustası tarafından gösterilen işleri yaparak ve idman peyda ederek zihninde hasıl olan ilim gibi]; yahut iş işleyerek değil, fikrî nazar tarikiyle hasıl olur. Şu halde iki nevi sanat var demektir ki birincisinde maksat yalnız «iş» tir; ikincisinde ise — iş ve tatbikten sarfınazar — yalnız bilmektir. Birincisinde iş işleyerek vücudun azasında bir beceriklik, bir mumarese peyda olur ve buna «meleke» denilir. İşte böyle iş işleyerek, meleke peyda ederek hasıl olan ilme fransızca *métier* derler ki bunun da mukabili *hurfet* tir.

Gelelim ikinci hale, yani ilim-

den başlayarak işe müncer olan sanatlara. Bu da iki türlü cari olur:

a) İnsanın manevî melekâtında, fikir ve zihninde husule gelir, yani beden azasının dahli ya hiç yoktur, yahut azdır. Bilumum ilimler gibi ki buna da *sciences* derler.

b) Kezalik ilimden başlar ve mamafi beden azasının mumarese-si de ekseriya lâzım olur. İşte böyle olan ilim ve melekeyedir ki *ART* demişlerdir.

Bunu türkçe nasıl ifade edelim? Şüphe yoktur ki «*sanaat*» bunun temamiyle karşılığıdır. Zaten halk «*zenaat*» demiyor mu?

Öyle ise hulasa edelim: *art* sanaattır; bununla iştiğal edenler *artiste*, yani sanatkârdırlar. Mihanikî sanatlar icra edenlere *artisan* yani hurfetkâr denilir. Ameleyi ve iş adamını meydana getiren *métier* ise hurfettir. Sanat tabirine gelince bu da *profession* kelimesinin mukabili olup insanın nefsinin vakfetmiş olduğu her nevi meşguliyet ve mesaidir: filan ve ya filan sınıftan adamlar yetiştirir.

Şu halde *métier* el ile iş ister; *profession* denildiği zaman ne olursa olsun bir iş, bir meşgale murat olunur. *Art* tabirinde ise zihnî iştiğal vardır; mamafi bunda el işi ne harictir, ne de elzemdir. Ekmekçinin işi bir *métier* yani bir hurfettir; tüccarın, avokadın, doktorun meşguliyeti bir *profession* yani bir sanattır. Resim, şiir ise bir *art* dir, bir *sanaattir*.

Fen ile hüner kelimelerine gelince bunlardan birincisi bir *sanaat* ve ya hurfete ait usul ve kavaidin hey'eti mecmuasına itlak olunur ve fransızcanın *technique* kelimesine muadil olur: *la technique d'un art* gibi ki bir *sanaatın* fennî usul ve

kavaidi demektir. İkincisi ise bir sanatta hazakat ve mehareti ifade eylemek hususunda daha ziyade revac bulmuştur ve *talent* tabirinin müradifidir.

* *

Şimdi sıra iki ıstılaha gelir ki bunların da lisanımızda ayrı ayrı mukabillerini vaz ve tesis etmek lâzımdır, ve bu da pek mühimdir.

Ötedenberi *dessin* ile *peinture* kelimelerini hiç farketmeyerek "resim" diye tercüme ediyoruz. Halbuki aralarında ne kadar çok fark var! Evelemirde *dessin* muhtelif eşyanın kurşun ve ya demir kalemle ve çizgilerle tasviridir ve *couleur* yani renk tabirinin zıddıdır: işte "resim" budur. Şu halde "ressam" dahi *dessinateur* kelimesinin tercümesidir, yani renk ve boyayı kullanmayarak yalnız çizgilerle şekiller yapanlara verilen isimdir. Meselâ bir mimarın maiyyetinde bulunup da bina planları çizmekle meşgul olanlar *dessinateurs* yani ressamdırlar.

Peinture tabirine gelince bu da bir şahıs ve ya bir şeyin renklerle tasviridir. Bu kelimenin lisanımızda müradifi ise "nakş" tır. Şu halde *resim* ile *nakş* arasında ne büyük fark mevcut olduğu görülüyor. Hele bu iki kelimenin ikisi de aynı ibare dahilinde bulunacak olsa her birini ayrı ayrı eda edecek ıstılahlarımız mevcut olmadıkça o ibareyi nasıl tercüme edebiliriz? İşte bir kaç misal:

— *La peinture a recours au dessin et à la couleur.*

— *Raphaël a donné le dessin de ce tableau, mais il ne l'a pas peint.*

— *Ingre était un dessinateur subtil; il était mauvais peintre.*

— *Les peintures et les dessins d'un maître.*

— *Les salles de peinture du Louvre sont plus visitées que ses salles de dessin.*

— *C'est un dessinateur précis et un grand peintre.*

— *Peinture sur émail.*

Halbuki "resim" ile "nakş"-i ayırmış olursak hem bu gibi ibareleri tercüme imkânı hasıl olmuş, hem de maksat anlaşılmış olur. Şu halde yukarıdaki satırlar:

— *Nakş, resim ile renkten istiane eder.*

— *Raphaël bu tablonun resmini yaptı, fakat onu nakş etmedi.*

— *Ingres mahir ve dakik bir ressam, ve fakat fena bir nakış idi.*

— *Bir üstadın resimleri ve nakşları.*

— *Louvre müzesinin nakş salonları resim salonlarından daha çok ziyaret olunur.*

— *Dogru tersim eder büyük bir nakıştır.*

— *Mina üzerine nakş.*
diye tercüme olunur ve mana dahi temamilen vazih olmuş olur.

Bir tabir daha kalıyor ki bunun da ehemmiyeti pek ziyadedir.

Sculpture kelimesini keza ötedenberi "heykeltraşlık" diye tercüme edegeldik. Vakıa fransızca bu kelime umumî bir manayı haiz isede heykeltraşlık yani heykel yapmak sanatına Fransızlar ayrıca *la statuaire*, ve heykeltraş olan kimseye de *le statuaire* derler. Binaenaleyh *statuaire* esasen *sculpture* sanatının bir fer'idir.

Sculpture yontmak traşetmek manasına olduğundan bunu «naht» kelimesiyle eda eylemek ve binaenaleyh *sculpteur* tabirini de «nâhit», ifadesiyle tercüme eylemek icap eder. Bu iki kelimeyi birbirinden ayırmağa ihtiyaç vardır, zira her *sculpteur* behemehal heykeltraş olmak lâzımgelmez, yani ömründe hiç heykel yapmamış dahi olabilir. Bundan maada, meselâ:

— *C'est lui qui a sculpté ce chef-d'œuvre.*

— *Un vase sculpté.*

gibi ibarelerde *sculpter* fiilini heykel yapmak, yahut heykeltraşlık etmek gibi ifadelerle tercüme edemeyeciğimiz aşikârdır. Halbuki bu iki ibareden birincisini "Bu şah eseri o naht etmiştir"; ikincisini de: "menhut bir kâse" suretinde ifade edersek meram temamiyle anlaşılmış olur.

Vahîd

